

Simonovits András:

Rászorultsági nyugdíj, alapnyugdíj, nyugdíjjóváírás

Az állami nyugdíjpolitika figyelmét sokáig a dolgozók és (állami) nyugdíjasok jövedelme közti arányra, a helyettesítési arányra fordította. Egy ilyen összehasonlítás valójában csak akkor átlátható, ha a nyugdíjak arányosak a (nettó) keresetekkel, mint például Németországban és Svédországban, vagy a mai Magyarországon is. De a mutató nem sokat árul el akkor, ha a nyugdíj/kereset hányados csökken a kereset növekedésével, mint ahogyan az Egyesült Államokban, Nagy Britanniában és korábban Magyarországon. Ha a nyugdíjat elhalasztott keresetnek fogjuk fel, akkor egy ilyen, nálunk degresszívnek nevezett rendszer jövedelem-újraelosztást valósít meg egy nemzedéken belül a nagyobb keresetűektől a kisebb keresetűek javára, legalább is akkor, ha a nyugdíjazási kortól számított hátralévő élettartam csak gyengén nő a keresetekkel.

Valójában a kötelező magánnyugdíj-rendszer 1998-as bevezetése is többek között azt a célt szolgálta, hogy a nettó keresettel fokozatos arányossá váló tb-nyugdíjjal együtt visszaszorítsa a nemzedéken belüli újraelosztást a nyugdíjrendszerben. A keresetarányos nyugdíjrendszerben ugyanis, aki kevés keresetet vállal (akár igazat, akár hamisat) fiatalkorában, az csak nagyon szerény nyugdíjra számíthat öregkorában.

Ugyanakkor a legújabb hazai vizsgálatok arra utalnak, hogy a létrejövő keresetarányos nyugdíjrendszerben egyre többen kapnak majd annyira alacsony nyugdíjat, amelyet a kormányzatnak muszáj lesz kiegészítenie legalább valamilyen elfogadható szintre. Ebben a rászorultsági rendszerben nem szükségképpen kell drága vizsgálattal tisztázni, hogy melyik kisnyugdíjas érdemel kiegészítést, és melyik nem. Lehet egyszerűen minden kisnyugdíjas nyugdíját egy adott szintre, a nyugdíjminimumra kiegészíteni. Csak számolni kell a szegénységi csapdával: ha valaki jóval a nyugdíjazása előtt észreveszi, hogy nyugdíja úgysem éri el a nyugdíjminimumot, akkor azonnal abbahagyhatja a munkát, vagy a szürke gazdaságba vonulhat vissza, hiszen a nyugdíjminimumot úgyis megkapja.

Erre volna megoldás az alapnyugdíj-rendszer: kapjon mindenki egy nyugdíjminimumot alapként, és ehhez adódjon hozzá a korábbi keresetarányos nyugdíj megfelelően összezsugorított része. Egyébként ilyen rendszer működik Svájcban, átlagszinten fele-fele arányban, és Csehországban szinte teljes mértékben (igaz, ott azért a szolgálati idővel arányos az alapnyugdíj értéke). Megfelelő keresetarányos nyugdíjjal kiegészített alapnyugdíjnak az az előnye a rászorultsági nyugdíjjal szemben, hogy a szegénységi csapdát becsukja: minden többletjárulék növeli a keresetarányos nyugdíjat, tehát a teljes nyugdíjat is.

Igen ám, de egy jelentékeny alapnyugdíj (például az átlagnyugdíj felének) szerepeltetése meggyengítheti a szegénységi csapdát eleve elkerülő dolgozó érdekeltséget a járulék befizetésében vagy a minimális nyugdíjkorhatáron túli dolgozásban. Úgy tűnik, hogy Svájcban, vagy akár Csehországban ez a körülmény nem okoz nagyobb nehézséget, de jelenlegi tapasztalataink alapján nagyon veszélyesnek tűnik Magyarországon és a hozzánk hasonló országokban egy ilyen újítás. A jelenlegit felére csökkentő keresetarányos nyugdíjért már jóval kevésbé lenne érdemes minden keresetet bevallani, vagy „továbbszolgálni”, mint a maiért.

Szerencsére van egy ügyes ötlet, amely kombinálja a rászorultsági nyugdíj és az alapnyugdíj előnyeit, és korlátozza hátrányait: a nyugdíjjóváírás, angol nevén pension credit. Ez a rendszer a következő két járadék közül mindig a nagyobbat fizeti: (1) a keresetarányos nyugdíj vagy (2) az alapnyugdíj plusz a keresetarányos nyugdíj fele. Ilyen rendszer működik Svédországban hozzánk hasonló szerkezetű nyugdíjrendszerben, és Nagy-Britanniában, ahol egy nagyon alacsony alapnyugdíjat egészít ki az egyéb nyugdíjak függvényében.

A félreértések elkerülése kedvéért hangsúlyozom, hogy a három különböző rendszerben szereplő három nyugdíjminimum értéke természetesen eltérő lehet, és a paraméterértékeket úgy kell megállapítani, hogy a nyugdíjkiadásoknak a GDP-hez mért aránya ne emelkedjék.

Itt bemutatok egy szemléltető számítást, amelynek a valósághoz kevés köze van, de nagyon egyszerű. Három egyén van, háromféle nettó keresettel. Az átlagnyugdíj mindig a nettó kereset fele. Az oszlopokat egymás után kell leolvasni, a képletek az oszlopok közti kapcsolatokat írja le. Az a, b, c és d oszlop jelentése egyszerű. Az e oszlopban a b és a c oszlop eleme közül a nagyobbat kell adni, de az átlagnyugdíj rögzítése miatt ehhez módosítani kell b értékét, $b^* = 0,45 a$. Hasonlóan az f oszlopban, $b' = 0,475 a$.

Nettó kereset a	Arányos nyugdíj $b = a/2$	Tiszta alapnyugdíj c	Alap+arányos nyugdíj $d = (b+c)/2$	Rászorultsági nyugdíj $e = \max(b^*, c)$	Nyugdíj-jóváírás $f = \max(b', c+b'/2)$
100	50	100	75	75	75
200	100	100	100	90	95
300	150	100	125	135	130

Persze, kísérleti számításokat kellene végezni ahhoz, hogy lássuk: konkrét magyar adatokon hogyan vizsgázzuk a rendszer. További bonyodalom forrása, hogy az esetleges áttérés

a jelenlegi rendszerről a célrendszerre csak fokozatosan lenne végrehajtható (nehogy nagy veszteségek érjék a később nyugdíjba vonuló évjáratoknak azon tagjait, akik a régi rendszerben jobban jártak volna). Emellett valahogyan figyelembe kellene venni a kötelező magánnyugdíj rendszer sajátosságait is, amelynek logikája ellentmond mindhárom kiegészítésnek.

Simonovits András:

Tényleg olyan rossz a tb-nyugdíjrendszer?

Gál Iván Róbert (Tárki) és társai évek óta komoly szakmai munkával pontosítják a nyugdíjrendszerre vonatkozó kvantitatív ismereteinket, amelyek segíthetnek egy kiszámíthatóbb és igazságosabb nyugdíjrendszer kialakításában ([Állami nyugdíjrendszer - jelentős veszteségek és drasztikus kiigazítások](#)). Korábban a korosztályi számlákkal, most a tb-rendszer belső hozamrátáinak kiszámításával mutatnak rá a korosztályok közti újraelosztási rendszer kormányzatok által gerjesztett ingadozásaira. Mostani sajtótájékoztatóján, amelyről az [Index](#) majd a [Népszabadság](#) is beszámolt, új tanulmányt mutatott be, amelynek legmegrázóbb állítása: a magyar felosztó-kirovó nyugdíjrendszer a rendszerváltás első éveiben nagyobb veszteségeket szenvedett, mint a jelenlegi válságban a kötelező magánnyugdíj-rendszer. Ez azt sugallja, hogy a legrosszabb tőkésített magánnyugdíj-rendszer is jobb, mint a legjobb tb-rendszer.

Minden tisztelem ellenére vitatom Gál állítását. Nem igazságos összevetni két rendszer teljesítményét lényegesen különböző körülmények között. 1989 és 1994 között a magyar GDP kb. 20%-kal esett vissza, míg jelenleg „csak” 6%-os visszaesésre számítunk. Emellett játszottunk el azzal a gondolattal, hogy már 1989-ben az egész nyugdíjrendszer tőkésített magánalapon működött volna. A szocialista nagyvállalatokat tulajdonló több millió nyugdíjas ingét-gatyáját elvesztette volna az átalakulásnál, így meg „csak” 25%-kal csökkent a nyugdíjak reálértéke, miközben jóval többen kaptak nyugdíjat, mint korábban.

Még erősebben fogalmazott hozzászólásában Banyár József, aki a felosztó-kirovó rendszert pilótajátéknak nevezi, hiszen a levéllánchoz hasonlóan, újabb és újabb nemzedékeket kell bevonni a régi nyugdíjak fedezésébe. Banyár megállapítása olyan régi, mint a tb-nyugdíj, azaz 1935-re megy vissza. Banyárnak akkor lenne igaza, ha az együtt élő nemzedékek sora véges lenne, és biztosan tudnánk, hogy a közeljövőben kihal a magyar

népesség. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy minden nemzedék 30 évet dolgozik, és 30 évet tölt nyugdíjban. Tegyük még fel, hogy a teljes magyar népesség 2040-ben kihal. Három nemzedékkel kell számolnunk: az első 1950-ben, a második 1980-ben, a harmadik 2010-ben lépett munkába. Az utolsó (2010-es) nemzedéknek már valóban nem lenne érdemes járulékot fizetnie, mert tudja, hogy már nem lesz szüksége nyugdíjra, hiszen mindenki meghal 2040-ben. Ezt tudván viszont az előző (1980-as) nemzedék sem fizetett járulékot, és az azt megelőző (1950-es) sem. A pilótajáték tehát el sem indult 1950-ben. Ezzel szemben a népesség remélhetőleg nem hal ki egyhamar, és a kihalás időpontja ismeretlen. Ekkor már egyetlen nemzedéknek sem érdemes kilépnie e tb-nyugdíj nagyszerű társadalmi szerződéséből, amely egyébként a Nagy Válságban, illetve a II. világháború összeomlott tőkésített magánnyugdíj-rendszerek romjain született.